

І.І. Ков'ях, ст. викл. (*ХДУХТ, Харків*)

ЩОДО ПИТАННЯ ВІДБОРУ НАВЧАЛЬНОГО СЛОВНИКА ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ У ЗВО

Проблема відбору словника для навчальних цілей вже давно перебувала в центрі уваги педагогічної науки. Вперше, треба сказати в іншому плані, вона була поставлена в XVII сторіччі Яном Амосом Коменським. Для свого «Миру в картинках» Коменський відбирає 8000 слів, необхідних, на його думку, для ознайомлення дитини з навколишнім світом і складовий словниковий запас, необхідний для засвоєння латинської мови. Вважається недоречним докладно обговорювати словниковий матеріал Коменського. Можемо сказати, що він був надто великий і в ньому не було значної необхідності.

Іншу серйозну і значно ближчу нам спробу систематизувати навчальний словник ми знаходимо у методистів початку XIX століття. Вони, перш за все, намагаються встановити відому послідовність у вивченні словникового матеріалу і пропонують вводити слова спочатку в їх основному значенні, а потім у переносному, спочатку кореневі слова, а потім похідні, спочатку слова з конкретним значенням, а потім з абстрактним тощо. Штучність такого відбору слів абсолютно очевидна, оскільки, наприклад, конкретне значення англійського слова *dull* «тупий» споживається менш, ніж те ж саме слово в переносному значенні – «нудний» або «дурний». Безперечно й те, що в цілому ряді випадків абстрактні поняття актуальніші конкретних, тим більше якщо останні належать до області спеціальної термінології.

Згодом ті ж ідеї знайшли своїх послідовників у особі методистів кінця XIX і початку XX століття, які намагалися здійснити їх у своїх практичних підручниках іноземної мови. Спочатку нинішнього століття проблема відбору слів набуває все більшого значення у світі прагнення максимального скорочення термінів стосовно навчання мови й повідомити учням необхідний мінімум знань і навичок. Створюється цілий ряд словників-мінімумів.

Частотність – це той основний принцип, що був покладений в основу перших словників-мінімумів. Перші частотні словники були складені на основі статистичного підрахунку слів у спеціально відібраній для цього літературі. Автори цих словників відбирали різну, найважливішу з їх точки зору, літературу і піддавали її потім статистичній обробці за допомогою цілого апарата лічильників.

Остаточні дані заносили на картки, які потім підраховувалися. Значення слова не бралось у розрахунок. Із загальної кількості занесених на картки слів відбиралося 5–6 тисяч слів, найбільш популярних, які потім розташовувалися або в алфавітному порядку, або за їх частотністю. У результаті цих підрахунків було встановлено, що найбільш частотними є службові слова: артиклі, допоміжні дієслова, прийменники тощо. Цікаво відзначити, що починаючи з другої тисячі, коефіцієнт повторюваності слів вже настільки невеликий, що не може бути переконливим доказом на користь поширеності та більшої вживаності того чи іншого слова в мові. Ці міркування змусили сучасних методистів відмовитися від думки відбирати слова, керуючись виключно статистичними даними. Тому слідом за цим у словниках з'являються нові словарні одиниці, де вже статистичні дані прагнуть внести чисто суб'єктивні поправки, засновані на власному педагогічному досвіді.

Однак практика показала всю неспроможність чисто суб'єктивного відбору слів. Тільки службові слова і незначний перелік знаменних слів, що виражають основні рухи, відчуття, й тому подібне (ходити, бігати, холодний, тощо) виявилися загальними у всіх складених частотних словниках, між тим як навіть самі, здавалося б уживані слова, що позначають назви предметів, викликали нескінченні і нерозв'язні в той час суперечки з приводу включення того чи іншого слова до словника. У зв'язку з цим дуже скоро були зроблені спроби розробити додаткові критерії для відбору слів. Рекомендують покласти в основу частотність поріднених у різних європейських мовах слів або вимагають створити список слів, які не мають стилістичного забарвлення. Робляться спроби створити дуже обмежений словник-мінімум, за допомогою якого можна було б висловити всі поняття даної мови шляхом опису.

Серед усіх спроб, які були зроблені в цій області, велику зацікавленість викликають словники-мінімуми, у яких, без надання виключного значення частотності, реєструється, у якій кількості джерел зустрічається слово, та, у залежності від висоти коефіцієнту, воно включається або ні до словника. Іншим принципом є спроможність слова вступати у співвідношення з іншими словами. Крім того, намагаються покласти в основу не слово як графічну одиницю, а поняття, виражене словотвірним елементом, або словом, або, нарешті, цілою групою слів. Були складені цікаві словники, але треба зазначити, що присутній у них принцип частотності досить часто не бере до уваги окремих значень слів.